

ПІДГОТОВКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ТУРИЗМОЗНАВЦІВ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Цвілий Сергій Миколайович

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)

ORCID: 0000-0002-1720-6238

0994300103@ukr.net

Жилко Олена Вадимівна

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)

ORCID: 0000-0002-5240-8003

e0675604888@gmail.com

Зайцева Валентина Миколаївна

кандидат педагогічних наук, професор

Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)

ORCID: 0000-0003-3590-1573

krivokoranata@gmail.com

У статті висвітлено сучасні реалії вітчизняної індустрії туризму щодо підготовки туризмознавців. Визначено, що актуальною потребою сьогодення є пошук шляхів виживання в конкурентній боротьбі, що вимагає від персоналу компаній набуття спеціальної туристичної освіти й регулярного підвищення кваліфікації. Встановлено, що післявоєнне відновлення економіки туризму зумовлює доцільність модернізації освітньої компоненти з підготовки для індустрії туризму конкурентоспроможних фахівців. Метою статті є пошук шляхів вдосконалення підготовки фахівців з туризму на базі світового досвіду використання інноваційних підходів до проектування результатів навчання. Досліджено управлінську специфіку вищої освіти у сфері гостинності та туризму в країнах ЄС та США з провідними системами підготовки кадрів. Доведено, що важливим для випускника є комерційно і соціально ефективна підприємницька діяльність, яка спрямована не лише на отримання прибутку за рахунок продажу путівок туристичними фірмами, а й на соціальну стабільність у демографічному плані. Виокремлено, що бакалавр за напрямом підготовки «Туризм і рекреація» повинен володіти спектром компетенцій, які забезпечать реалізацію життєвого циклу продукту: проектування – розвідка – планування – комерційна реалізація – просторова реалізація та оптимізація. Запропоновано запровадити у ЗВО, які пов'язані з проектною діяльністю (глобалізація, стійкість, інновації, підприємливість) інтегровані навчальні програми на основі стандартів CDIО із систематичним включенням навчання на виробництві, як інтегрованої діяльності. Розкрито комплексну специфіку інтегрованого проектування очікуваних результатів навчання за освітньою програмою бакалавра спеціальності «Туризм і рекреація». Запропоновано етапи проектування результатів навчання і оновлення програми туристичної підготовки у вітчизняному закладі вищої освіти. Зроблено висновок, що завдяки впровадженню підходу до проектування результатів навчання фахівців туристичного профілю вітчизняні університети отримають можливість розробки конкурентоспроможних практико-орієнтованих освітніх програм.

Ключові слова: конкуренція, освіта, туризм, фахівець, ринок, рекреація.

DOI: <https://doi.org/10.32782/bsnau.2023.1.4>

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні реалії та потреба виживання в конкурентній боротьбі вимагають від персоналу туристичних фірм спеціальної туристичної освіти й регулярного підвищення кваліфікації. Тобто, кадрова політика компаній переорієнтована на висококваліфікований персонал зі спеціальною освітою [2]. Часто працівники туристичної індустрії не мають чіткого уявлення про світові стандарти обслуговування клієнтів, що ускладнює конкуренцію туристичних агентств з іноземними підприємствами. Умови формування змісту професійної освіти чітко сформульовані ЮНЕСКО у 1989 році, а саме: 1) сучасні тенденції розвитку освіти; 2) сучасна парадигма формування змісту професійної освіти; 3) концепція безперервної освіти;

4) систематичність і послідовність професійно-технічної освіти. У розвинутих країнах підготовка фахівців туристичної індустрії виходить на якісно нові межі. У вітчизняній практиці необхідно затвердити її якість та ефективність, як мету туристичної освіти, щоб гарантувати їх у туристичній індустрії [3].

Посилення конкуренції серед туристичних агентств і нові вимоги до туризмознавців тягнуть за собою зміну вимог до підготовки цих фахівців у ВНЗ. Взаємодія педагогічної науки і практики є актуальною проблемою в сучасній педагогіці, оскільки [1]: 1) логіка науки і логіка вчителя практична діяльність часто розходиться, немає розуміння між теоретиками і практиками; 2) педагогіка йде всередину себе, обслуговуючи потреби власного

розвитку; 3) відсутня чітко відпрацьована система впровадження наукових розробок у практику. Формування змісту професійної туристичної освіти є важливою науковою проблемою професійної підготовки фахівців туристичної галузі. Успішна діяльність сучасного університету залежить від того, наскільки він зорієнтований на реальні потреби суспільства і потреби ринку [5]. Актуальним завданням вищої школи є побудова такої системи підготовки, яка б надавала майбутнім фахівцям не лише набір необхідних спеціальних компетентностей, а й навички вирішення творчих завдань, формувала творчі здібності студентів, практико-орієнтований підхід. Інноваційні методи навчання забезпечать успіх у підготовці конкурентоспроможних і затребуваних ринком туризмознавців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Конкурентоспроможність фахівців туристичної індустрії розглянуто у працях таких учених, як: Д. Аакер Р. Балашова, А. Віндюк, Г. Горіна, М. Долішній, В. Зайцева, І. Коварі, А. Лью, Н. Моїсєєва та інші. Взагалі, специфіка підготовки фахівців-туризмознавців розкрита в роботах таких науковців, як: А. Віндюк, О. Гапоненко, В. Кифяк, Н. Моїсєєва, Л. Транченко, В. Федорченко інших. Водночас, при врахуванні специфіки сучасного стану індустрії вітчизняного туризму та міжнародного досвіду освіти невіршеними залишаються питання напрямків і перспектив підготовки професіоналів з туризму для економіки післявоєнного відновлення.

Формування цілей статті. Післявоєнне відновлення економіки туризму зумовлює доцільність модернізації освітньої компоненти щодо підготовки для індустрії туризму конкурентоспроможних фахівців. Метою є пошук шляхів вдосконалення підготовки фахівців з туризму на основі світового досвіду використання інноваційних підходів до проектування результатів навчання.

Методи дослідження. У дослідженні проблематики використано методи: узагальнення, аналізу та синтезу, групування, проектування результатів.

Результати дослідження. Вивчення тенденцій та особливостей вищої освіти в галузі туризму за кордоном є ефективним засобом аналізу перспектив їх глобального розвитку, а також вирішальним чинником впровадження на їх основі позитивно апробованих технологій і методик у вітчизняній системі вищої освіти, що може суттєво впливати на економічну та соціокультурну складові вітчизняного трудового простору в післявоєнному періоді. Крім того, це також пов'язано з гострою потребою у конкурентоспроможних кадрах в індустрії туризму на міжнародному ринку праці. Аналіз світової практики у системі туристичної освіти дозволяє не просто вивчити специфіку світового простору, а й прийняти найбільш ефективні та обґрунтовані методи, технології та способи організації навчального процесу у професійній підготовці фахівців.

Деякі дослідники виокремлюють загальноосвітні тенденції зайнятості в індустрії туризму: 1) зменшення значення туристичних агентств у контексті посередництва з продажу туристичного продукту, що значною мірою має вплив на систему освіти в галузі туризму; 2) формування

консультативних функцій агентів у роботі з туристичними цифровими технологіями й Інтернет-ресурсами; 3) швидке переміщення менеджерів середньої і вищої ланки в різні структурні підрозділи готельної мережі; 4) розширення чисельності персоналу для стабілізації зовнішньо- та внутрішньогалузевої взаємодії у сфері туризму.

Визначено управлінську специфіку вищої освіти у сфері гостинності та туризму в країнах ЄС та США з провідними системами підготовки кадрів:

- готельний бізнес, туризм, суміжні сфери прийнято сприймати виключно як бізнес, оскільки саме цей напрямок набуває більшість напрямів підготовки;

- високий рівень працевлаштування випускників закладів вищої освіти безпосередньо на спеціалізованих підприємствах туристичної галузі (основа – широка договірна база з різними фірмами для гарантії працевлаштування);

- триступенева організація навчання – бакалаврат (повна вища освіта), магістратура та аспірантура, а також певна уніфікація системи оцінювання;

- модульна система і вибір спеціальності на перших двох роках навчання на бакалаврській програмі без жорстких обмежень відносно спеціалізації;

- виняткова самостійність учнів і робота за індивідуальним планом, тобто самостійне планування та організація навчання на базі індивідуальних потреб;

- структура класифікації на основі поділу навчальних закладів підготовки бакалаврів (коледжі, підрозділи ЗВО) і магістрів з аспірантами (університети);

- велика кількість існуючих форм підготовки та перепідготовки фахівців (мовні курси, стажування, підвищення кваліфікації, сертифікати, дипломи);

- розвиток спеціальних комунікативних навичок, які реалізуються в процесі постійного спілкування з клієнтами туристичних компаній та готелів;

- високий рівень децентралізації освіти у сфері гостинності та туризму (навчальні заклади мають певні повноваження та самостійно регулюють дії);

- категоричні вимоги до професіоналізму майбутніх кадрів з туризму, тому освіта стає цінністю, привілеєм, нагальною потребою для громадян;

- прагматизм підготовки кадрів є базою туристичної освіти випускника.

Відповідно до цього головним для випускника є комерційно та соціально ефективна підприємницька діяльність, яка спрямована не лише на отримання прибутку за рахунок продажу путівок туристичними фірмами, а й на соціальну стабільність у демографічному плані, яка досягнута грамотним розміщенням туристичних маршрутів у країні, регіоні, дестинації, а також вірне формування організаційно-управлінської культури всіх суб'єктів і об'єктів інфраструктури туризму та гостинності [4]. Крім того, освіта в країнах ЄС та США одночасно спрямована на глобалізацію та індивідуалізацію, будучи прикладом не лише світового джерела трендів професійної підготовки в туризмі й гостинності, а і джерелом всебічно розвиненої особистості, яка внаслідок самостійного вибору модулів і спеціалізацій формує власну

професійну, творчу і соціальну культуру, що допомагає ефективно реалізувати потенціал в обраній сфері. Це свідчить про ефективність такої системи освіти, врахування особливостей якої дозволить Україні оптимізувати процес професійної підготовки спеціалістів.

Певні якісні зміни у вищій освіті, які зумовлені соціально-політичними, економічними та військовими реаліями українського суспільства, спрямовані на системну підготовку висококваліфікованих кадрів у післявоєнному періоді, здатних на здійснення професійної діяльності у постконфліктній парадигмі проектування, виробництві й реалізації конкурентоспроможних туристичних продуктів. Дана парадигма передбачає комплекс інтегрованих інноваційних підходів в освіті та бізнесі для успішного відновлення туристичної економіки.

Сучасний бакалавр за напрямом підготовки «Туризм і рекреація» повинен володіти цілим спектром компетенцій, які забезпечать реалізацію життєвого циклу комплексного туристичного продукту: проектування – розвідка – планування – комерційна реалізація – просторова реалізація та оптимізація. Так, туризм є одним із найбільш інноваційних і постійно мінливих секторів невиробничої економіки і тому виникає необхідність постійного гнучкого вдосконалення освітніх програм підготовки фахівців для туристичної галузі з урахуванням нових тенденцій і соціально-економічної та політичної ситуації.

Сучасні ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців за напрямом «Туризм і рекреація», не готові швидко адаптувати зміст освітніх програм до реалій ринку, оскільки навіть розробка освітніх і професійних стандартів займає не менше кількох років. Наведена нижче технологія інтегрованого проектування результатів навчання орієнтована на використання нової системи планування та змістовне перетворення якісного оновлення освітньої програми професійної підготовки. Насамперед, йдеться про синхронізацію складових визначення ефективності сучасної підготовки фахівців у індустрії туризму: стандарти вищої освіти України першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів, спеціальність Туризм, змістові системи або перелік вимог роботодавців до професійно-технічної освіти щодо атрибутів і компетенцій (CDIO Syllabus).

Особливу увагу слід приділити застосуванню концепції CDIO (Задумати – Проектувати – Реалізувати – Експлуатувати), яка базується на підвищенні практичної спрямованості навчального процесу шляхом активізації проектної діяльності відповідно до моделі «план – дизайн – виробництво – застосування» в контексті реальних систем, процесів і продуктів. Ставлення до застосування концепції продемонстрували викладачі кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу Національного університету «Запорізька політехніка». Бут Т. В., як основні проблеми підготовки фахівців у сфері туризму виділяє надмірну академічність професійної освіти і відрив від практичної діяльності. Белікова М. В. та Віндюк А. В. вказують на невідповідність освіти потребам і вимогам туристичного ринку, слабе знання випускниками іноземних мов, проектних компетенцій, незнання ринку індустрії гостинності.

Включення елементів CDIO в проектування освітнього процесу підготовки бакалаврів для туристичної індустрії дозволить вирішити зазначені проблеми. Сьогодні цю концепцію реалізують понад 200 університетів світу. Гурова Д. Д., Жилко О. В. вважають, що підхід CDIO є одним із провідних кращих практик для розробки програм вищої освіти в університетах й це підтримує Журавльова С. М., яка в огляді змісту програм вищої освіти за кордоном розглядає підхід CDIO, як інноваційну основу розробки освітніх програм для майбутніх готельєрів. На її думку, ці зміни в навчальних планах спрямовані на скорочення розриву між змістом готельно-ресторанних освітніх програм і практикою в ресторанах і готелях, формування компетенцій для ефективної роботи у сфері професійної гостинності, і сприяють зростанню якісних показників освіти в університетах. Зайцева В. М. та Корнієнко О. М. стверджують, що завдяки концепції CDIO, як «навчання на викликах», студенти відчувають, що отримали глибокі навички формулювання проблем, сталого розвитку, роботи в різних дисциплінах і з різними зацікавленими сторонами. Ці ж висновки підтверджують дослідження ставлення студентів до CDIO-підходу в НУ «Запорізька політехніка». Згідно з результатами опитування, всі студенти позитивно ставляться до CDIO, вони більш залучені та мотивовані, готові вивчати актуальні курси в майбутньому.

Сьогодні доцільно запровадити інтегровані навчальні програми на основі стандартів CDIO із систематичним включенням навчання на виробництві, як інтегрованої діяльності. Науковці зазначають, що потенційно концепція може бути ефективно реалізована в будь-якому ЗВО, який пов'язаний з проектною діяльністю (глобалізація, стійкість, інновації, підприємливість). Таким чином, провідним у дослідженні обговорюваної проблеми став інтегрований підхід, оскільки методологічна новизна даного варіанту розробки освітніх програм полягає у проектуванні результатів навчання на основі взаємодії сукупності факторів, що визначають ефективність сучасної туристичної підготовки.

Розкрито специфіку інтегрованого проектування очікуваних результатів навчання за освітньою програмою бакалавра і магістра спеціальності «Туризм і рекреація». На початковому етапі проектування освітньої програми доцільно провести прикладний аналіз одного з трьох ключових факторів планування результатів навчання. Необхідно провести опитування зацікавлених сторін з метою надання зворотного зв'язку та для постійного вдосконалення програми: 1) потенційні роботодавці; 2) викладачі напряму підготовки; 3) студенти, які навчаються за даним профілем (бакалаври, маістри). Перелік затребуваних компетенцій випускника для опитування розділено на відповідні блоки нижче.

Дисциплінарні знання та основи (блок 1): точні (формальні) науки; фахові дисципліни (база); фахові дисципліни (поглиблені знання). Риси особистості і професійні компетенції (блок 2): здатність аналізувати, вирішувати проблемні ситуації; уміння проводити дослідження; систематична розумова діяльність; від-

повідальність, етика та цінності. Навички міжособистісного спілкування: робота в команді та спілкування (блок 3): організація ефективного спілкування з іншими; вміння керувати командою; володіння спілкуванням іноземною мовою. Планування, проектування, виготовлення і застосування туристичного продукту (блок 4): усвідомлення ролі й відповідальності спеціаліста; наявність підприємницької ініціативи; здатність аналізувати процеси та результати виконаної роботи; готовність до проектування туристичного продукту; вміння організувати туристичний процес та дотримуватись вимог безпеки; уміння ефективно управляти туристичними маршрутами; здатність до інновацій; вміння організувати просування та реалізацію туристичного продукту; вміння застосовувати стандартні алгоритми туристичного обслуговування; вміння організувати керівництво та обслуговування туристичної групи для якісного виконання професійних завдань у встановлені терміни; уміння контролювати якість туристичних послуг; застосування ефективних методів моніторингу турпродукту; прояв навичок туристичного підприємництва; здатність до навчання персоналу структурного підрозділу туристичної організації.

Оскільки специфіка туристичної освіти визначається складністю та інноваційністю професійної діяльності за підходом CDIO, подальша робота щодо проектування результатів навчання та оновлення програми туристич-

ної підготовки в університеті має включати етапи, які представлено на рисунку 1.

Завдяки впровадженню зазначеного підходу до проектування результатів навчання фахівців туристичного профілю вітчизняні університети отримають можливість розробки конкурентоспроможних практико-орієнтованих освітніх програм, націлених на підготовку висококваліфікованих кадрів якісно нового рівня, які мають функціональну готовність до організації бізнесу й ефективної професійної діяльності при інтенсивному впровадженні інноваційних рішень.

Висновки. Для підготовки конкурентоспроможних туризмознавців для вітчизняної індустрії туризму окремо слід врахувати, що істотну роль, крім академічної підготовки, дослідницького вектору, відіграють зв'язки з бізнесом, зокрема, міжнародним. Абсолютно необхідне включення до освітніх програм магістерської підготовки майстер-класів з практики туризму та рекреації, їх набір не має бути еkleктичним й відірваним від загальної логіки навчального плану і окремих дисциплін. У післявоєнному періоді у вищих закладів України виникне необхідність переходу на новий формат взаємодії з бізнесом, при якому ці дві сторони виступатимуть як довгострокові партнери, утворюючи своєрідну мережу, портал, простір. Подібна інституалізація є стратегічно важливим завданням для подальших наукових досліджень у даному напрямку.

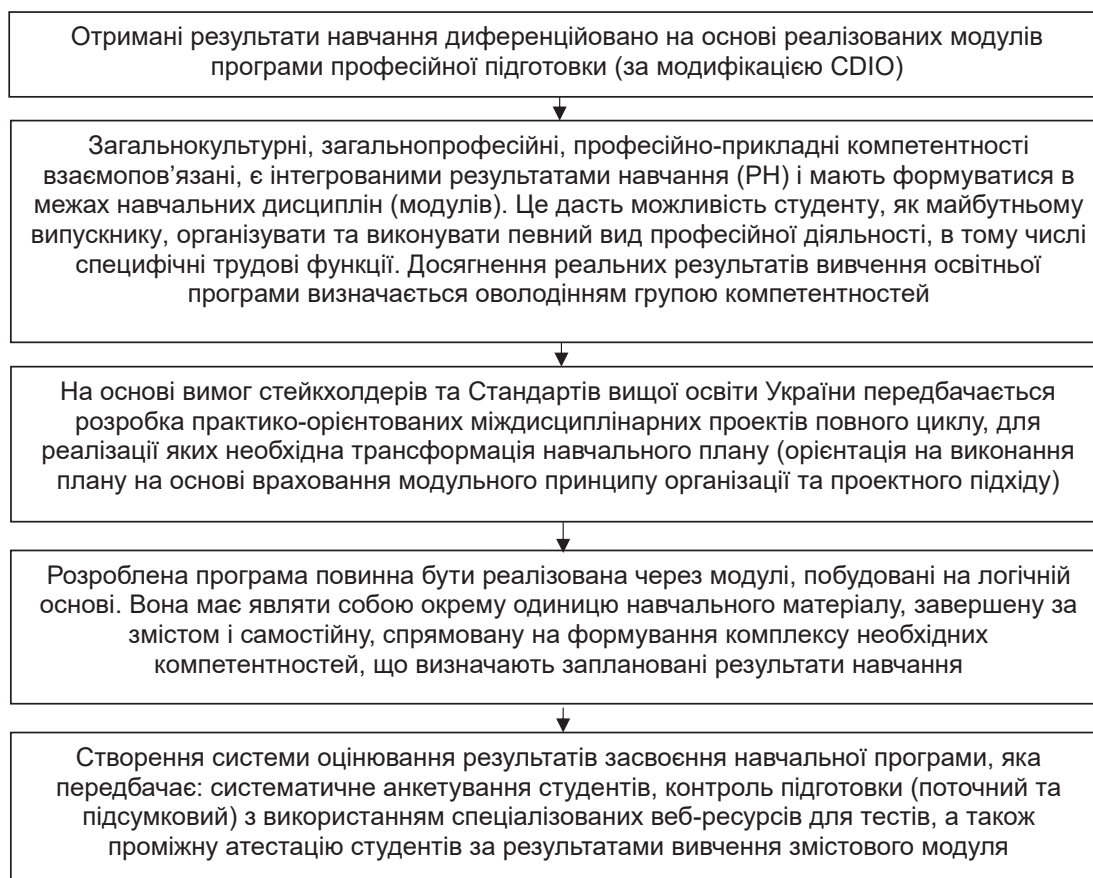

Рисунок 1 – Етапи проектування результатів навчання та оновлення програми туристичної підготовки у вітчизняному закладі вищої освіти

Список використаної літератури:

1. Гринькевич О. С., Юнко М.М., Мацелюх А.В. Моніторинг професійних знань та навиків менеджерів у сфері готельно-туристичного бізнесу. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму* : зб. наук. ст. 2007. № 2. С. 92–96.
2. Моїсеєва Н. І., Діденко Д. Ф. Генезис та особливості формування регіонального ринку туристичних послуг. *Актуальні проблеми інноваційної економіки. Науковий журнал*. 2018. № 4. С. 83–88.
3. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : монографія. Київ : Слово, 2004. 472 с.
4. Tsviliy S., Gurova D., Korniienko O. Postcoronavirus development of the regional tourist destination on the principle of public-private partnership. *Бізнес-навігатор*. Херсон : ВД «Гельветика», 2020. № 4(60). С. 134–138.
5. Zaitseva V. M., Gurova D. D., Tsviliy S. M. Crisis phenomena of world and ukrainian tourism caused by the COVID-19 pandemic. *Achievements and prospects of modern scientific research* : Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference, January 11–13, 2021. Editorial EDULCP. Buenos Aires, Argentina, 2021. 618 p. P. 250–256.

References:

1. Hryn'kevych, O. S., Yunko, M. M., Matselyukh, A. V. (2007). Monitorynh profesiynykh znan' ta navykiv menezheriv u sferi hotel'no-turystychnoho biznesu [Monitoring of professional knowledge and skills of managers in the field of hotel and tourism business]. *Visnyk L'vivskoho instytutu ekonomiky i turyzmu – Visnyk of Lviv Institute of Economics and Tourism*, 2, 92–96 [in Ukrainian].
2. Moisyeyeva, N. I., Didenko, D. F. (2018). Genesis and peculiarities of formation of regional market of tourist services. *Actual Problems of Innovative Economics Scientific Journal*, 4, 83–88.
3. Fedorchenko, V. K. (2004). *Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky fakhivtsiv dlya sfery turyzmu [Theoretical and methodical principles of training specialists for tourism]*. Kyiv: Slovo (in Ukrainian).
4. Tsviliy, S., Gurova, D., Korniienko, O. (2020) Postcoronavirus development of the regional tourist destination on the principle of public-private partnership. *ZVO «Mizhnar. un. biznesu i prava. «Biznes-navihator»*. № 4 (60). P. 134–138.
5. Zaitseva, V. M., Gurova, D. D., Tsviliy, S. M. (2021). Crisis phenomena of world and ukrainian tourism caused by the COVID-19 pandemic. *Proceeding from: 2nd International scientific and practical conference “Achievements and prospects of modern scientific research”*, pp. 250–256. Buenos Aires, Argentina.

Sergiy Tsviliy, PhD, Associate Professor, National University «Zaporizhzhia Polytechnic» (Zaporizhzhia, Ukraine)

Olena Zhilko, PhD, Associate Professor, National University «Zaporizhzhia Polytechnic» (Zaporizhzhia, Ukraine)

Valentina Zaitseva, PhD, Professor, National University «Zaporizhzhia Polytechnic» (Zaporizhzhia, Ukraine)

TRAINING OF COMPETITIVE TOURISM EXPERTS FOR THE DOMESTIC TOURISM INDUSTRY

The article highlights the current realities of the domestic tourism industry regarding the training of tourism experts. It was determined that today's urgent need is to find ways to survive in the competitive struggle, which requires companies' personnel to acquire special tourism education and regular professional development. It was established that the post-war recovery of the tourism economy determines the expediency of modernizing the educational component of training competitive specialists for the tourism industry. The purpose of the article is to find ways to improve the training of tourism specialists based on the world experience of using innovative approaches to designing learning outcomes. The managerial specifics of higher education in the field of hospitality and tourism in EU and USA countries with leading personnel training systems were studied. It has been proven that commercially and socially effective entrepreneurial activity is important for a graduate, which is aimed not only at making a profit through the sale of travel packages, but also at social stability in terms of demographics. It is highlighted that a bachelor in the field of training "Tourism and recreation" must possess a range of competencies that will ensure the implementation of the product life cycle: design – exploration – planning – commercial implementation – spatial implementation and optimization. It is proposed to introduce integrated training programs based on CDIO standards with the systematic inclusion of on-the-job training as an integrated activity in higher education institutions related to project activities (globalization, sustainability, innovation, entrepreneurship). The specifics of the integrated design of the expected learning outcomes for the bachelor's degree program in the specialty "Tourism and Recreation" are revealed. The stages of designing learning outcomes and updating the tourism training program at the national university are proposed. It was concluded that thanks to the implementation of the approach to designing the results of training of tourism specialists, domestic universities will have the opportunity to develop competitive practice-oriented educational programs.

Key words: competition, education, tourism, specialist, market, recreation.

Дата надходження до редакції: 09.01.2023 р.